

FRA MATE DIVKOVIĆ I HRVATSKA BRATOVŠTINA U MLECIMA

Vine MIHALJEVIĆ

Fra Mate (Matija) Divković, član franjevačke provincije »Bosne Srebrene«, rođen je 1563. u Jelaškama a umro u franjevačkom samostanu u Olovu 1631. godine. Napisao je »Nauk karstianski« i »Sto čudesa aliti zlamenia blažene, i slavne hogorodice, i divice Marie« koje tiska u Mlecima 1611. godine »ilirskim jezikom i ilirskim slovima«. Zatim je boravio ponovno u Mlecima 1616. godine i objavljuje »Beside« i »Nauk karstjanski s mnoziemi stvari duhovniemi i vele bogolubniemi«. Za vrijeme boravka u Veneciji fra Mate Divković je imao rodoljubnu i kulturno-duhovnu komunikaciju s Hrvatskim bratovštinama sv. Jurja i Trifuna. Divković ostavlja »slova i lievke« Hrvatskoj bratovštini na čuvanje. Ako bi tko želio svoje knjige tiskati ovim jezikom naći će slova i lijevke u Hrvatskoj bratovštini u Veneciji.

Fra Mate (Matija)¹ Divković boravio je više puta u Mlecima. Najvjerojatnije je učio školu u franjevačkom samostanu s. Francesco della Vigna. Zatim je boravio u Veneciji 1611. i 1616. godine kada je tiskao svoja djela. U ovome osvrtu na njegov boravak u Mlecima donosimo novi dokument (vidi prilog II), koji govori o vezama fra Mate Divkovića i Hrvatske bratovštine ili »Fraternità« – Scuola degli Schiavoni ili »Scuola dei ss. Giorgio e Trifone« koja se od novijeg vremena naziva i »Scuola Dalmata«².

Fra Mate, član bosanske franjevačke provincije »Bosne Srebrene« rođen je 1563. u Jelaškama blizu Olova u srednjoj Bosni. Godine 1609. je kapelanom u Sarajevu³ a 1611. je u Veneciji gdje sâm pravi i izljevava slova za svoja djela. Iste godine izdaje: »Nauk karstian-

¹ Divković se potpisuje s fra Mattheus, naime fra Mate, što je vidljivo iz primjerka *Nauka karstianskog* iz 1611. godine, kojega daruje Vatikanskoj knjižnici 1615. (Vidi prilog I).

² L. ČORALIĆ, *Bratovština slavenskih doseljenika sv. Jurja i Tripuna u Veneciji. Izvori, historiografiji i mogućnosti istraživanja*, u *Radovi Zavoda za hrvatsku povijest*, vol. 27 Zagreb 1994. str. 43–57; ISTA, *Hrvatska bratovština u Mlecima*, u *Matica*. Časopis Hrvatske matice iseljenika 10(1994) 14–17; ISTA, *Bratovština sv. Jurja i Tripuna u Mlecima u oporukama hrvatskih iseljenika*, u *Croatica christiana periodica*, Časopis Instituta za crkvenu povijest Katoličkog bogoslovnog fakulteta u Zagrebu, XVIII(1994)34, 79–98.

³ M. DIVKOVIĆ, *Nauk karstianski*, Petar Maria Bertan, Mnetcie 1611., 42: »Rečeni fra Matie ispisa budući kapelanom usarajevu. Na iliadu, i šesat, i devcto Godište poporodjenju Isukarstovuu«.

ski« i »Sto čudesa aliti zlameina blažene, i slavne bogorodice, i divice Marie«. Ovaj mukotrpn posao sam fra Mate objašnjava na kraju »Nauka karstianskog«:

»Ako čovjek razuman, i viešt putu veće puta zađe, izabludi sputa. Dakle ako iedan neviešt zađe, i zabludi što malo sputa nie veliko čudo. Ja budući pošao ovo dielo učiniti, ja neviešt, i maistore našao neviešte uovo dielo. Zato vas molim moia. Draga gospodo, i bratio Karstiani ako koiu riec, aliti koie slovo nađete danie nauprav staljeno nemote nakoe zlo promisliti; zašto to nie pismom, ni voljom moiom, ni voljom maistoraa. Nego niešto nedoskutom, aniešto neumieteonstvom. Svakbi rad danjegovo dielovanie itrud izide na pretčan. Ali veće puta neizide kako želi, i nastoi. Zato akovamie drago imati nieko milosardie svarhu onie, koiesu bili zaoviem poslom. Akobi tako Bogu bilo drago, i blaženoj divici Marii, terese uzmože da opet ove knjige prištam(p)am išlobimi odruke učiniti kako se ima učiniti. I Bog vas veselio, i odazla uklonio. Umnezie nahililiadu i šesat, i iedinonaest. Godište Poporođeniu Isusovu. Na tri kolikoza nastiepanj dan«⁴.

Godine 1612. fra Mate je u Kreševu, gdje počinje pisati svoje »Beside« koje dovršava 1614. u samostanu u Olovu⁵. Divković je 1615. u Rimu. Tom prigodom dobiva potrebne crkvene dozvole za tisak »Nauka karstianskog« (1616.) i »Besieda« (1616.) i poklanja »Nauk karstianski« (1611.) Vatikanskoj knjižnici s posvetom:

»Ego frater Mattheus Divius dono dedi bibliotece Vaticane die 25. iuni 1615« (»Ja, fratar Mate Divius (Divković) poklanjam Vatikanskoj knjižnici na 25. lipnja 1615«)⁶.

Fra Mate je 1616. ponovno u Veneciji i tiska »Nauk karstianski« (1616.) i »Beside« (1616.). 1623. godine, kako piše D. Mandić, Divković je bio lektorom u franjevačkom samostanu Gradovrhu blizu Tuzle (»lector frater Matth(a)eus Diuchouich«)⁷. Divković umire 21. kolovoza 1631. u Olovu⁸.

Farlati naziva Divkovića: »Matthaeo Dircovichio ordinis Franciscani«⁹ a Sbaralea u volumenu »Supplementum et castigatio ad scriptores trium ordinum s. Francisci« spominje fra

⁴ M. DIVKOVIĆ, *Nauk karstianski*, /1611/, zadnja stranica bez paginacije.

⁵ M. DIVKOVIĆ, *Beside Divkovića svarhu evandjelia nedieljnih priko svega godišta*, N. Pezzan, Mnczic 1616, 1008.

⁶ M. DIVKOVIĆ, *Nauk karstianski* (1611.), posveta na prvoj stranici bez paginacije. Kolokacija Nauka karstianskog u Vatikanskoj knjižnici je: R. G. Teologia V, 1155 (int. I) 16(308 f. ill. 16,5cm). Zanimljivo je da A. Mai spominje Divkovićeve »Nauk karstianski« (1611.) u katalogu »*Scriptorum veterum nova collectio a Vaticanis codicibus edita*, t.V. 2, Codices Slavici, Roma 1831., 101–111. Međutim, novi katalog *Tre alfabeti per gli Slavi* ne spominje Divkovićeve »Nauk karstianski« (1611.), naime previdio ga je. Samo spominje Divkovićeve »Nauk karstianski« (1616.). Usp. COMITATO DELLA SANTA SEDE PER I SANTI CIRILLO E METODO, *Tre alfabeti per gli Slavi*, Biblioteca Apostolica Vaticana 1987., 177.

⁷ D. MANDIĆ, *Nepoznata zgoda iz života bosanskog književnika fra Matije Divkovića*, u »*Hrvatska Revija*«, Buenos Aires, 14(1964), 473–474; B. PANDŽIĆ, *Relatio de provincia Bosnae Argentinae O.F.M. an. 1623 s. Congregationi de Propaganda fide exhibita*, u *Rudovi Hrvatskog povijesnog instituta u Rimu, svezak I–II. Mandićev zbornik. U čast o. fra Dominika Mandića prigodom njegove 75-godišnjice života*, Hrvatski povijesni institut, Rim 1965., 211–234, ivi 222.

⁸ J. JELENIĆ, *Necrologium Bosnae Argentinae*, Sarajevo 1917., str. 8; J. JELENIĆ, *Bio-Bibliografia franjevacu Bosne Srebreničke*, I svezak, Ančić – Josić, Tisak nadbiskupske tiskare, Zagreb 1925., 83–87.

⁹ FARLATI, *Illyricum sacrum tom. 4. Venetiis 1751.*, 196: »Consilium atque operam socialem praebuit Fr. Matthaeo Dircovichio ordinis Franciscanis, sodali suo, ad plures libellos de rebus sacris Illyrico sermone scribendos, edendosque in lucem, ad christianam pietatem in animis illarum gentium excitandam et augendam

Matu Divkovića na stranici 230 pod brojem MMDCCXXI: »Matheus Dircovichius Illyricus Reg. Observ. circa 163-, scripsit patrio sermone Explanationes in Evangelia totius anni; et alia ad pietatem utilia«. Zatim na stranici 277 pod brojem MMMMCCCCXIV navodi: »Matthaeus Dircovichius Illyrius Reg. Obs. circa an.163-, (Venetiis 1616) scripsit: 1) Explanationes in Evangelio totius anni sermone patrio, dedicatas Bartholomeo Episcopo Macarchensi sui Ordinis quo adiutore edidit etiam eodem idiomate; 2) Libellos plures de rebus sacris ad pietatem excitandam, et augendam apprime utiles, es Farlato, Illyr. sac. tom. 4, pag 196 (cf. Julianus Jelenić, O.F.M. Bio-bibliografija Franjevaca Bosne Srebreničke, Zagreb 1925, p. 83–87, ubi vocatur Divković fra Matije et natus dicitur, an 1563, mortuus vero 1631. -Adest iam in Supplemento ad Scriptore s.V.M. Dircovichius, et apud Annales Minorum, vol. XXVII, p. 407: »Juxta Necrologium Provinciae Bosnae Argentinae, di 27 Augusti 1631, Plumbi (Olovo) pie in Domino obiit P. Matthaeus (erronee Mathias) Divković, natus Jelaske an. 1563, qui studiis philosophicis et theologicis, uti videtur, in Italia vacavit et capellanus Sarajevii fuit, paterque Provinciae et Commicarius Ministri generalis. Opera quae scripsit et edidit literis illyricis haec sunt: Catechismus christianus pro Slovenis, Centum miracula B.D.M.Verginis, Catechismus christianus et media spiritualia ad Deum diligendum e Convivium¹⁰.

»Hrvatska bratovština«

Hrvatska bratovština ili Bratovština sv. Jurja i sv. Trifuna jedna je od mnogih bratovština koje se nazivaju u Veneciji »škole«. Ove »škole« imale su stoljećima važno civilno, religiozno i društveno značenje u strukturi Mletačke Republike.

Postojale su »velike« i »male« škole. »Velikih« je bilo osam, a najpoznatije među njima su: sv. Roko, gdje je slikao Jacopo Tintoretto, zatim sv. Marko i sv. Ivan Evanđelist u kojima su svoja djela ostavili najveći majstori XV. i XVI. stoljeća venecijanske umjetnosti. »Manje« škole su okupljale različite zajednice koje su bile iz drugih zemalja koje su bile dio Mletačke Republike. Neke od takvih škola su: Hrvatska škola (»Scuola dei ss. Giorgio e Trifone«, škola Albanaca i Grka¹¹.

Venecija je imala dobre i raznovrsne odnose s hrvatskom obalom. Već u XV. stoljeću nalazi se veliki broj doseljenika iz hrvatskih krajeva u Veneciji. Oni se ujedinjuju u zajed-

apprime utiles. Ille vero explanationes suas Illyricas in Evangelia totius anni Bartholomaeo dedicavit; et in epistola huic operi praefixa optimum Praesulem amplissimis, et quibus dignus erat laudibus exornavit.«

¹⁰ Hyacinthi SBARALEAE, II. *SUPPLEMENTUM et CASTIGATIO AD SCRIPTORES TRIUM ORDINUM S. FRANCISCI A WADDINGO ALIISVE DESCRIPTOS cum adnotationibus ad syllabum martyrum eorundem ordinum*, Biblioteca historico-bibliographica, Conventual. sac. theolog. magistri, Romae MCMXXI, Doct. Ahilio Nardocchia editore via Dell'Universita', 11, 14, 230; *ANNALES MINORUM*; T. XXVII 1628.–1633., ed. Aniceto CHIAPPINI, Quaracchi, 1934., 407. Ovdje su oba navedena djela napravili pogrešku prepisujući iz Jeleničeve knjige »Bio-bibliografija franjevaca Bosne Srebrenice I, Zagreb 1925., 83. Naime, Mate Divković nije bio »paterque Provinciae et Commissarius Ministri generalis« nego je Jelenić napisao da je fra Nikola Divković (koji je živio na prijelazu između XVI. i XVII. stoljeća) »paterque Provinciae et Commissarius Ministri generalis«.

¹¹ usp. G. PEROCCO, *Guida alla Scuola Dalmata dei santi Giorgio e Trifone (detta San Giorgio degli Schiavoni)*, Editio a cura della Scuola Dalmata, Venezia 1984., 5–6.

nicu čije postojanje i rad odobrava Venecija dekretom Vijeća Desetorice datiranog 19. svibnja 1451. »Mariegola«¹² je kodeks zajednice. Nakon zaziva i molitve zaštitnicima sv. Jurju i sv. Trifunu, kasnije i sv. Jeronimu, »mariegola« donosi moralne obveze, molitve, mise zadušnice, karitativna djela koja su dužni obavljati članovi bratovštine. Zatim se govori o dužnostima, obvezama i ekonomiji članova zajednice. Na kraju kodeksa nalaze se obveze bratovštine prema Republici.

U Hrvatskoj je bratovštini slikao od 1502. do 1507. godine Vettore Carpaccio. Na njegovim slikama dominiraju sveci koji se posebno štiju na dalmatinskoj obali kao: sv. Juraj ubija zmaja (1507.)¹³, Trijumf sv. Jurja (1507.), Sv. Juraj krsti gospodu (1507.); Čudo sv. Trifuna (1507.)¹⁴, Molitva u Getsemanskom vrtu (1502.), Poziv sv. Mateja (1502.), sv. Jeronim uvodi lava u samostan (1502.), Pokop sv. Jeronima (1502.) i Vizija sv. Augustina (1502.)¹⁵.

Fra Mate Divković i Hrvatska bratovština

O suradnji s Hrvatskom bratovštinom piše sam fra Mate Divković na kraju »Nauka karstianskog« (1616.):

»Budući ja mnogo vremena stratio, i velik trud učinio izdielati za slovinski narod ovu štampu; zato želići, i hotiući, da ne pogine, osta(v)ljamiu na postavu kumpanji, aliti brati Svetoga Iuria, koisu našega Iezika. Zato akobi tko hotio što štampati u slovinski iezik ovieimi slovi, naćice slova, i lievke Umnetzie u Svetomu Iuriu u rečene bratie aliti kompanje. A ovieh knjiga, i ostalieh, akoe komu odpotrebe možeih iskati. U Šibeniku. U Splitu. U Dubrovniku. U Banjoiluci; i u Saraevu¹⁶.

¹² G. PEROCCO, *Guida alla Scuola Dalmata*, 7, 41. »*Mariegola*« dolazi od riječi »regula madre«. Označava, također osnovnu knjigu svake venecijanske škole u kojoj su sabrani najvažniji dokumenti bratovštine.

¹³ Prema legendi, sv. Juraj, kršćanski mučenik IV. stoljeća prolazeci gradom Selene u Libiji, susreo je prelijepu djevu, kćer kralja koja se žrtvuje zmagu kojega su ljudi čistili. Sv. Juraj, plemeniti kršćanski vitez, ulazi u dvoboj sa zmagom. Ubija ga, spasava i oslobadja prelijepu kraljevu kćer. Zatim u svečanoj povorci s kraljem i kraljicom ulazi u grad. Tom prigodom svi prisutni se obraćaju i postaju kršćanima. Usp. B. FUČIĆ, *Juraj*, u *Leksikon ikonografije, liturgike i simbolike zapadnog kršćanstva*, i *Uvodu i ikonologiju* Radovana Ivančevića, Uredio Anđelko Badurina, Sveučilišna naklada Liber, Kršćanska sadašnjost, Zagreb 1985., 308–310; G. PEROCCO, *Guida alla Scuola Dalmata*, 23–24.

¹⁴ Sv. Trifun, zaštitnik Kotora, umro je mučeničkom smrću, ispovijedajući kršćansku vjeru. Prema legendi, dok su mletački trgovci prenosili kosti sveca u Veneciju, nastala je takva oluja koja je onemogućila plovidbu. Morali su pristati u pristanište u Kotoru. Prilikom uplovljavanja lađe s relikvijima sveca, na čudesan način sva su zvana u gradu istog trenutka, sama od sebe, počela zvoniti prihvaćajući i slaveći budućeg zaštitnika grada. Prema drugoj legendi rimski car Gordiano je pozvao sveca da oslobodi njegovu kćer od demona. Slika u »školi« upravo prikazuje kako svetac čini ovo čudo u prisustvu cara i drugih dostajanstvenika. Usp. G. PEROCCO, *Guida alla Scuola Dalmata*, str. 27–28; M. DRAGUTINAC, *Trifun*, u *Leksikon ikonografije, liturgike i simbolike zapadnog kršćanstva*, i *Uvodu u ikonologiju* Radovana Ivančevića, 571.

¹⁵ G. PEROCCO, *Guida alla Scuola Dalmata*, 23–34.

¹⁶ M. DIVKOVIĆ, *Nauk karstianski s mnoziemi stvari duhovniemi i vele bogolubniemi*, koi nauk od Ledesmova i Belarminova Nauka uicodno stisnu i slozi bogolubni bogoslovac fra Matie Divković iz Ielašak, reda svetoga Frančeška. I stampa u Mnetcih na 1616. Po Pctru Marii Bertanu z dopuštenjem starih svete maikve carkve, zadnja stranica bez paginacije; (32)+1–414+(1); 10 cm.

Divković, dakle, sav svoj trud, učinjen »za slovinski narod«, povjerava »kumpanji, aliti brati Svetoga Iuria, koisu našega Iezika« s nadom da slova i lijevci ne propadnu i da se može svatko njima poslužiti »ako bi tko hotio što štampati u slovinski iezik oviemi slovi«. O toj predaji »slova, i lievke Umnetzei u Svetomu Iuriu« svjedoči i »Izvješće«, (Capitolar), sa sjednica Hrvatske bratovštine sv. Jurja i Trifuna u Veneciji:

»Poštovani otac fra Mattio Divio iz Bosne Srebrene donio je škrinjicu punu ilirskog tiska i ilirskih slova, koja se nalazi u depozitu u svetištu škole«.

I 2. listopada 1616. godine slijedi dalje:

»Na temelju zaključka Vijeća donešenog prošlog tjedna na Kapitolu da se mora primiti škrinjica poštovanog oca fra Mattia Divia (fra Mattio Divio) iz Bosne Srebrene, koja je puna tiska ilirskog, zatim isti otac poštovani fra Mattio ponovno traži i moli ovu bratovštinu da mu dozvoli da navedena škrinjica bude ponovno vraćena budući da je poštovanom ocu bila predana«¹⁷.

Nakon izdanja »Nauka karstianskog« (1611.) i »Sto čudesa« (1611.) fra Mate je već tada ostavio na čuvanje svoj tisak Hrvatskoj bratovštini. 1616. godine on ju je ponovno preuzeo za tisak »Nauka karstianskog« (1616.) i »Besiede« (1616.). »Izvješće« o tome piše: »fra Mattio ponovno tražio i moli ovu bratovštinu da mu dozvoli da navedena kasete bude ponovno vraćena budući da je mnogopoštovanom ocu bila predana«. Dakle, na kraju svojega boravka u Veneciji fra Mate predaje svoj tisak na čuvanje Hrvatskoj bratovštini sv. Jurja s kojom je imao brojne kontakte.

Fra Mate naziva Hrvatsku bratovštinu »brati Svetoga Iuria, koisu našega Iezika«. Veliki trud za izradu slova Divković je pisao za: »slovinski narod ovu štampu« i jezik kojim je tiskao svoja djela, stavljajući ga na raspolaganje svima koji to žele, naziva: »slovinski iezik oviemi slovi«. A »Capitolar« Hrvatske bratovštine je zapisao: »poštovani otac fra Mattio Divio iz Bosne Srebrene donio je jednu škrinjicu punu ilirskog tiska i ilirskih slova«. Prema tome fra Mate Divković svoj narod naziva hrvatski ili slovinski narod, a jezik kojim piše slovinski jezik, odnosno ilirski jezik s ilirskim slovima.

U »Izvješću« Hrvatske bratovštine se nalazi i »mletačko« ime fra Mate Divkovića koje je fra Mattio Divio. A fra Mate se potpisuje, fra Mattheus Divius, kako se vidi iz posvete »Nauka karstianskog« (1611.) u Vatikanskoj knjižnici. U drugim dokumentima, izdanim u Mletačkoj Republici (npr. Poglavarstva Vijeća Desetorice i Reformatora studija iz Padove) fra Mate Divković je naslovljen kao: fra Matheo de Bosnina, fra Mattheo da Bossina i fra Matthio Bosnese. Farlati ga naziva, kao što smo vidjeli, Matthaeo Dircovichio, dok

¹⁷ Arhiv Hrvatske bratovštine sv. Jurja i sv. Trifuna u Veneciji, *CAPITOLAR 1608–1632*, 48 verso u godini 1616. je zapisano: »Havendo fatto portar il reverendo padre fra Mattio Divio de bozna Arzentina una cazzelleta piena di stampa in lingua illirica, et caratere illirico la quale si ritrova riposta nel santuario della scuola nostra, ricercando così esso reverendo padre fra Mattio che da questo honorando Capitolo sii datta autorità di poter tenir essa cazzelleta nel detto luoco ove si ritrova al presente riposta«.

I još 2. listopada 1616. piše dalje: »In virtù della parte presa nel Capitolo la settimana prossima passata in questo honorando Capitolo di dover accettar la cazzelleta del reverendo padre fra Mattio Divio de Bozna Arzentina, la quale è piena di stampa in lingua illirica perciò di nuovo esso reverendo padre fra Mattio ricerca et supplica le SS. VV. di concederli grazia che detta cazzelleta li sii retornata sicome per esso reverendo padre fu consignata, per la parte si 27 N.«.

Sbaralea Matthaeus Dircovichius Illyricus Reg. Observ. i Matthaeus Dorcovichius Illyricus Reg. Obs.

Komunikacija fra Mate Divkovića s Hrvatskom bratovštinom sv. Jurja je višeznačna. Prije svega sama činjenica da je to bratovština »našega jezika« bila je sigurno od velike pomoći u njegovom mukotrpnom radu na izradi ilirskih slova. Zatim Hrvatska bratovština je deponirala »ilirskog tiska i ilirskih slova« i fra Mate upravo njoj povjerava sav svoj trud na čuvanje koje na kraju omogućuje ponovnu upotrebu ovih slova za tiskanje knjiga »ilirskim slovima i ilirskim jezikom« ako komu ureba. Zato je komunikacija između fra Mate Divkovića i Hrvatske bratovštine sv. Jurja rodoljubna i kulturno-duhovna.

Riassunto

Fra Matteo Divkovich nasce 1563 a Jelaške e morì 1631 nel convento francescano ad Olovo. Egli ha scritto »Dottrina cristiana« e »I cento miracoli o i segni della beata, gloriosa Madre di Dio e Vergine Maria« che ha pubblicato 1611 a Venezia »nella lingua illirica e caratteri illirici«. Nel 1616 Divkovich era di nuovo a Venezia per la stampa della »Dottrina cristiana con molte cose spirituali e devote« e delle »Prediche di Divkovich sullo scopo degli Evangelii sopra tutto l'anno«. Durante il suo soggiorno a Venezia fra Matteo Divkovich aveva una comunicazione culturale e spirituale con la Scuola Dalmata dei santi Giorgio e Trifone (detta San Giorgio degli Schiavoni) la quale era anche piena di patriottismo. Divkovich ha affidato la sua stampa alla Scuola Dalmata. La stampa è rimasta nel deposito del santuario ed essa si trova a disposizione per stampare i libri dei autori che vogliono stampare le sue opere con questa lingua e con questi caratteri.